

Економіка

УДК 330.101.542:338.314

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19075655>

**Формування доданої вартості за витратами виробництва в Україні у 2015–
2023 роках як індикатор структурних зрушень в економіці**

Лопатка Сергій

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки підприємств та інформаційних технологій
ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»
<https://orcid.org/0009-0008-7941-368X>

Лопатка Оксана

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємств та
інформаційних технологій
ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»
<https://orcid.org/0009-0006-7501-5022>

Прийнято: 09.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

Анотація. У статті проведено структурний аналіз формування доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів господарювання в Україні за період 2015–2023 років. На основі офіційних даних Державної служби статистики України досліджено динаміку та структуру доданої вартості у розрізі розмірних категорій підприємств (великі, середні, малі, мікро), основних видів економічної діяльності та груп за кількістю зайнятих працівників. Встановлено, що загальний обсяг доданої вартості за досліджуваний період зріс у 3,2 раза – з 1 396,3 млрд грн у 2015 році до 4 467,1 млрд грн у 2023 році, проте цей приріст був нерівномірним і перемежовувався кризовими епізодами – уповільненням

зростання у пандемійному 2020 році та абсолютним спадом на 17,1 % у 2022 році внаслідок повномасштабного вторгнення. Виявлено тенденцію до зниження частки великих підприємств із 41,9 % у 2015 році до 29,5 % у 2023 році та одночасного зростання частки середніх підприємств до 42,3 %, що засвідчує поступову диверсифікацію підприємницького сектору та демонополізацію структури створення вартості. Досліджено секторальні зрушення, зокрема стрімке зростання частки оптової та роздрібної торгівлі з 23,1 % до 38,4 % і скорочення питомої ваги промисловості з 35,4 % до 28,2 %, що вказує на продовження тренду деіндустріалізації. Проаналізовано диференційований вплив повномасштабного вторгнення 2022 року на різні сектори: найбільших втрат зазнали сільське господарство (–47,2 %) та будівництво (–46,6 %), тоді як торгівля продовжувала зростання (+23,8 %). Обґрунтовано, що структурні зрушення у формуванні доданої вартості відображають глибинні трансформації національної економіки та можуть слугувати аналітичним індикатором для прийняття управлінських рішень щодо стратегій повоєнного відновлення.

Ключові слова: додана вартість, витрати виробництва, структурні зрушення, суб'єкти господарювання, розмірні категорії підприємств, секторальна структура економіки.

**Formation of value added at factor cost in Ukraine in 2015–2023 as an indicator
of structural shifts in the economy**

Serhii Lopatka

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Enterprise Economics and Information Technologies,
Lviv University of Business and Law,
<https://orcid.org/0009-0008-7941-368X>

Oksana Lopatka

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of
Enterprise Economics and Information Technologies,
Lviv University of Business and Law,
<https://orcid.org/0009-0006-7501-5022>

Abstract. The article presents a structural analysis of value added at factor cost of business entities in Ukraine for the period 2015–2023. Based on official data from the State Statistics Service of Ukraine, the dynamics and structure of value added were examined across enterprise size categories (large, medium, small, micro), major types of economic activity, and employee count groups. It was established that the total volume of value added increased 3.2 times during the study period – from UAH 1,396.3 billion in 2015 to UAH 4,467.1 billion in 2023 – although this growth was uneven and interrupted by crisis episodes, including the COVID-19 pandemic slowdown in 2020 and an absolute decline of 17.1% in 2022 following the full-scale invasion. A trend toward decreasing the share of large enterprises from 41.9% in 2015 to 29.5% in 2023 was identified, accompanied by a simultaneous increase in the share of medium enterprises to 42.3%, indicating a gradual diversification of the business sector and demonopolization of the value creation structure. Sectoral shifts were investigated, including a rapid growth in the share of wholesale and retail trade from 23.1% to 38.4%

and a decline in industry's share from 35.4% to 28.2%, pointing to the continuation of a deindustrialization trend. The differentiated impact of the full-scale invasion in 2022 on various sectors was analyzed in detail, with agriculture (−47.2%) and construction (−46.6%) suffering the greatest losses, while wholesale and retail trade continued to grow (+23.8%), demonstrating remarkable resilience. It is argued that structural shifts in value added formation reflect deep transformations in the national economy and can serve as analytical indicators for management decision-making regarding post-war recovery strategies at both macro and micro levels.

Keywords: value added, factor cost, structural shifts, business entities, enterprise size categories, sectoral structure of economy.

Постановка проблеми. Додана вартість за витратами виробництва є одним із ключових макроекономічних показників, що характеризує внесок суб'єктів господарювання у створення валового внутрішнього продукту. Цей індикатор відображає різницю між вартістю випуску продукції та проміжним споживанням і дозволяє оцінити реальну продуктивність підприємств різних секторів економіки. В умовах, коли Україна проходить через період безпрецедентних випробувань – пандемію COVID-19, повномасштабну збройну агресію та пов'язані з ними макроекономічні шоки, – аналіз структурних зрушень у формуванні доданої вартості набуває особливої актуальності для розуміння адаптивних механізмів національної економіки.

Період 2015–2023 років є надзвичайно показовим з точки зору структурних трансформацій. Починаючи від посткризового відновлення після подій 2014 року, через відносно стабільне зростання 2016–2019 років, пандемійний 2020 рік, стрімке відновлення 2021 року і до різкого спаду 2022 року внаслідок повномасштабного вторгнення – ці періоди сформували унікальну лабораторію для дослідження стійкості та гнучкості підприємницького сектору. Аналіз того, як змінювалися пропорції між секторами економіки та розмірними категоріями підприємств, дозволяє виявити довгострокові тренди та кризові розриви.

Практична значущість такого дослідження полягає у можливості обґрунтування пріоритетів промислової та регуляторної політики. Розуміння того, які сектори та типи підприємств формують найбільшу частку доданої вартості, які з них виявилися найбільш вразливими до кризових потрясінь, а які продемонстрували здатність до швидкого відновлення, є необхідною передумовою для розроблення ефективних стратегій повоєнного відновлення економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій/ Проблематика формування доданої вартості підприємств та її структурного аналізу розглядається у працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Значну увагу цим питанням приділено в роботах останніх років, що відображає зростаючий інтерес до вартісного підходу в управлінні підприємствами та оцінці ефективності їх діяльності.

Брюховецька Н. Ю. та Іваненко Л. В. [1] у монографії 2020 року здійснили комплексне оцінювання людського капіталу та доданої вартості підприємств, поєднавши теоретичні засади з практичними підходами до вимірювання. Автори обґрунтували зв'язок між інвестиціями в людський капітал та обсягами створюваної доданої вартості, запропонувавши відповідний інструментарій оцінювання. У праці Філоненко М. М. [2] досліджено управління формуванням витрат підприємства та оптимізацію їх структури, акцентуючи увагу на тому, що витратна складова є визначальним чинником формування доданої вартості. Автор розробив рекомендації щодо оптимізації витратних компонентів діяльності підприємств в сучасних умовах господарювання. Яворська Н. П. та Коріньовський В. В. [3] запропонували підходи до удосконалення формування доданої вартості підприємства, зосередившись на ланцюгах створення вартості та можливостях їх модернізації. Дослідники визначили ключові чинники, що впливають на ефективність процесу створення доданої вартості в умовах нестабільного середовища.

Balabash O. та Shyshkin A. [4] розглянули розробку стратегії розвитку підприємства на засадах удосконалення ланцюга формування доданої вартості. Автори дослідили взаємозв'язок між стратегічним управлінням та ефективністю ланцюга створення вартості, запропонували методичні підходи до інтеграції вартісних концепцій у стратегічне планування. У праці Кравчук І. А. [5] обґрунтовано методологічні основи формування доданої вартості продукції, систематизувавши існуючі підходи до визначення та вимірювання доданої вартості. Дослідниця виокремила галузеву специфіку формування доданої вартості та запропонувала уточнені методичні засади її оцінювання. Абдула О. [6] дослідив методи оптимізації ланцюга створення вартості на підприємстві в умовах глобальних трансформацій світового господарства. Автор проаналізував вплив глобалізаційних процесів на формування вартості та виявив можливості адаптації підприємств до нових умов через реструктуризацію ланцюгів вартості.

Довгань Л. П. та Сурженко А. В. [7] здійснили оцінку вартості бізнесу в умовах впровадження вартісно-орієнтованого управління фінансами підприємств. Дослідники запропонували інтегровану модель оцінювання, яка враховує як фінансові, так і нефінансові чинники формування вартості. Боднар О. В. [8] розроблено теоретико-методичні основи формування доданої вартості, здійснивши систематизацію підходів до трактування цього поняття. Авторкою запропоновано концептуальну модель формування доданої вартості з урахуванням галузевих та інституційних особливостей. У праці Семенко Т. М. [9] досліджено податок на додану вартість як економічну категорію, проаналізувавши фіскальний аспект доданої вартості та його вплив на економічну поведінку суб'єктів господарювання. У дослідженні Шевчук Н. В. [10] запропоновано сучасні моделі оцінювання доданої вартості підприємства, порівнявши різні підходи – від бухгалтерського до економічного – та обґрунтувавши доцільність використання показника економічної доданої вартості (EVA) для оцінки ефективності діяльності підприємств.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на значний обсяг досліджень, присвячених формуванню доданої вартості, більшість робіт зосереджуються на мікрорівні – окремих підприємствах або галузях. Комплексний структурний аналіз доданої вартості за витратами виробництва на рівні всієї національної економіки з одночасним урахуванням розмірної диференціації підприємств, секторальних пропорцій та впливу кризових шоків залишається недостатньо розробленим. Особливо це стосується періоду після 2022 року, коли повномасштабна збройна агресія принципово змінила умови господарювання.

Відсутній також порівняльний аналіз того, як кризові явища (пандемія 2020 року, повномасштабне вторгнення 2022 року) вплинули на структуру доданої вартості у розрізі розмірних категорій підприємств та видів економічної діяльності. Заповнення цієї лакуни дозволить сформулювати цілісне уявлення про структурні зрушення в економіці України та їх рушійні сили.

Формулювання цілей статті. Метою статті є проведення комплексного структурного аналізу формування доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів господарювання в Україні за період 2015–2023 років та виявлення ключових структурних зрушень в економіці. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання: дослідити динаміку загального обсягу доданої вартості та темпи її зростання; проаналізувати структурні зміни у розрізі розмірних категорій підприємств; визначити секторальні зрушення у формуванні доданої вартості; оцінити вплив кризових подій 2020 та 2022 років; дослідити розподіл доданої вартості за групами підприємств відповідно до кількості зайнятих працівників.

Інформаційною базою дослідження є дані Державної служби статистики України про додану вартість за витратами виробництва суб'єктів господарювання за 2015–2023 роки у розрізі видів економічної діяльності, розмірних категорій та груп за кількістю зайнятих працівників. Методологічний інструментарій включає структурний аналіз, аналіз динамічних рядів,

розрахунок темпів зростання, структурних часток та індексів структурних зрушень. Обчислення виконано програмно з використанням Python/pandas для забезпечення точності розрахунків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз динаміки доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів господарювання в Україні за 2015–2023 роки свідчить про загальну тенденцію до зростання, ускладнену двома кризовими епізодами. У 2015 році сукупна додана вартість становила 1 396,3 млрд грн, а у 2023 році досягла 4 467,1 млрд грн, що відповідає збільшенню у 3,2 раза за номінальними показниками. Середньорічний темп номінального приросту за цей період становив 15,6 %.

Найвищий темп зростання зафіксовано у 2021 році – 41,1 % порівняно з попереднім роком, коли сукупна додана вартість сягнула 4 431,4 млрд грн. Це відновлення відбулося після відносно помірною 2020 року, коли приріст становив лише 5,6 % (до 3 140,9 млрд грн) на тлі обмежень, пов'язаних із пандемією COVID-19. Варто зазначити, що пандемія не спричинила абсолютного скорочення доданої вартості, а лише уповільнила темпи зростання порівняно з 2019 роком (18,4 %).

Принципово іншою була ситуація у 2022 році, коли внаслідок повномасштабного вторгнення додана вартість скоротилася до 3 673,6 млрд грн, тобто на 17,1 % порівняно з рекордним 2021 роком. Це було перше абсолютне падіння показника за досліджуваний період. Утім, уже у 2023 році відбулося часткове відновлення до 4 467,1 млрд грн (приріст 21,6 %), що перевищило рівень 2021 року на 0,8 %. Ця динаміка засвідчує значний адаптивний потенціал вітчизняного підприємницького сектору.

Аналіз розподілу доданої вартості за розмірними категоріями підприємств виявляє стійку тенденцію до перерозподілу на користь середнього та малого бізнесу. У 2015 році великі підприємства формували 41,9 % сукупної доданої вартості (585,1 млрд грн), будучи домінуючою категорією. До 2023 року їхня частка знизилася до 29,5 % (1 316,7 млрд грн). Попри абсолютне зростання у 2,25

раза, темп приросту великих підприємств виявився найнижчим серед усіх категорій.

Таблиця 1

Додана вартість за витратами виробництва за розмірними категоріями підприємств, 2015–2023 рр., млрд грн

Категорія	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Великі	585,1	680,2	844,8	895,1	999,6	935,9	1 502,1	1 015,0	1 316,7
Середні	540,2	741,4	870,1	964,8	1 182,2	1 147,7	1 696,4	1 654,0	1 889,6
Малі	270,9	384,0	542,4	650,8	791,8	1 057,3	1 232,9	1 004,6	1 260,9
Мікро	123,3	186,2	284,2	345,2	432,4	588,4	684,9	383,2	532,8
Усього	1 396,3	1 805,6	2 257,3	2 510,7	2 973,6	3 140,9	4 431,4	3 673,6	4 467,1

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України

Динаміка доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів господарювання в Україні, 2015–2023 рр.

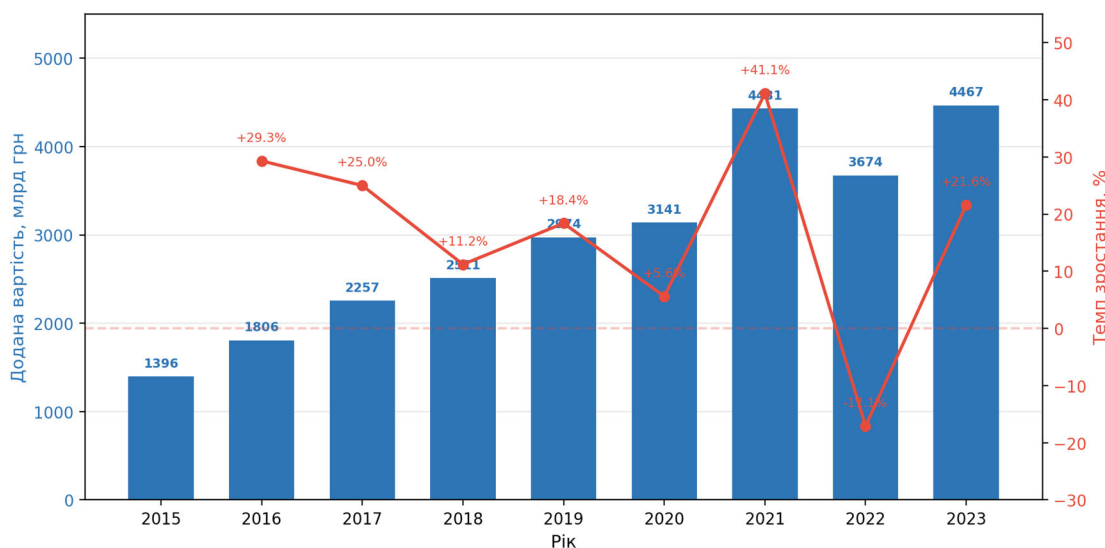

Рис. 1. Динаміка доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів господарювання в Україні, 2015–2023 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України

Середні підприємства продемонстрували протилежну тенденцію. Їхня частка зросла з 38,7 % у 2015 році (540,2 млрд грн) до 42,3 % у 2023 році (1 889,6 млрд грн), а абсолютний обсяг збільшився у 3,5 раза. Особливо помітним було

зміцнення позицій середніх підприємств у 2022 році, коли їхня частка досягла максимуму – 45,0 %. Це свідчить про вищу стійкість середнього бізнесу до кризових потрясінь порівняно з великими підприємствами.

Малі підприємства також наростили свою присутність. Їхня частка зросла з 19,4 % у 2015 році до 28,2 % у 2023 році, а в абсолютному вимірі обсяг доданої вартості збільшився з 270,9 млрд грн до 1 260,9 млрд грн, тобто у 4,7 раза. Піковою була частка малого бізнесу у 2020 році – 33,7 %, що пов'язано, ймовірно, з більш гнучкою адаптацією до пандемійних обмежень та перерозподілом економічної активності у сфері, де малий бізнес має переваги – торгівля, послуги, доставка.

Структура доданої вартості за розмірами підприємств, %
2015-2023 рр.

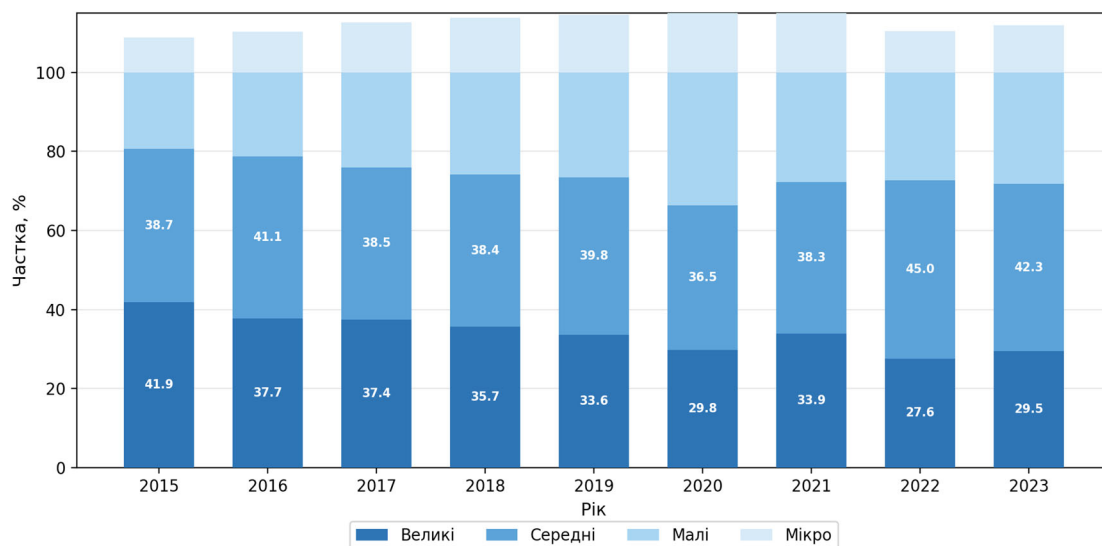

Рис. 2. Структура доданої вартості за розмірними категоріями підприємств,
2015–2023 рр., %

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України

Мікропідприємства, незважаючи на найменшу абсолютну вагу, продемонстрували найвищу волатильність. Їхня частка коливалася від 8,8 % у 2015 році до 18,7 % у 2020 році, після чого знизилася до 11,9 % у 2023 році. Абсолютний обсяг доданої вартості мікропідприємств зріс із 123,3 млрд грн до 532,8 млрд грн (у 4,3 раза), однак різке скорочення у 2022 році (до 383,2 млрд

грн, тобто на 44,1 % порівняно з 2021 роком) засвідчує їхню високу вразливість до макроекономічних шоків.

Секторальний аналіз виявляє глибокі структурні зрушення у формуванні доданої вартості за досліджуваний період. Найвагомішою зміною стало зростання частки оптової та роздрібною торгівлі з 23,1 % у 2015 році (322,8 млрд грн) до 38,4 % у 2023 році (1 716,5 млрд грн). Абсолютний обсяг доданої вартості у торгівлі зріс у 5,3 раза, що є найвищим показником серед великих секторів. Торгівля стала єдиним сектором, який не зазнав скорочення доданої вартості у 2022 році, навпаки – зріс на 23,8 % порівняно з 2021 роком.

Таблиця 2

Секторальна структура доданої вартості за витратами виробництва,
2015–2023 рр.

Сектор	2015	2019	2023	2015, %	2019, %	2023, %
	млрд грн	млрд грн	млрд грн	частка	частка	частка
Торгівля	322,8	649,3	1 716,5	23,1	21,8	38,4
Промисловість	494,6	1 006,8	1 258,3	35,4	33,9	28,2
Сільське госп-во	186,1	211,4	247,5	13,3	7,1	5,5
Транспорт	150,8	279,2	323,3	10,8	9,4	7,2
ІТ та телеком.	57,1	153,4	199,5	4,1	5,2	4,5
Будівництво	38,3	125,3	109,2	2,7	4,2	2,4
Проф. діяльність	59,6	206,5	129,0	4,3	6,9	2,9
Охорона здоров'я	6,6	60,7	129,6	0,5	2,0	2,9
Фінанси	13,1	57,3	124,4	0,9	1,9	2,8
Операції з нерухом.	26,8	103,6	98,2	1,9	3,5	2,2

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України

Промисловість, яка у 2015 році була лідером із часткою 35,4 % (494,6 млрд грн), поступово втрачала позиції і у 2023 році формувала лише 28,2 % (1 258,3 млрд грн). Абсолютне зростання за 2015–2023 роки становило 154,4 %. У 2022 році промисловість зазнала скорочення на 26,3 % через руйнування виробничих потужностей на окупованих та прифронтових територіях, порушення

логістичних ланцюгів та енергетичні проблеми. Часткове відновлення 2023 року (приріст 13,5 %) не компенсувало попередніх втрат.

Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – сектор, що зазнав найбільш драматичних коливань. У 2015 році його частка становила 13,3 % (186,1 млрд грн), у 2021 році вона зросла до 12,0 % при рекордному абсолютному показнику 529,8 млрд грн. Проте у 2022 році сектор втратив 47,2 % доданої вартості (до 279,6 млрд грн), а у 2023 році скорочення тривало – до 247,5 млрд грн (зменшення ще на 11,5 %). У результаті частка сектору знизилася до 5,5 %, що вдвічі менше за рівень 2015 року. Це пояснюється мінуванням сільськогосподарських угідь, втратою контролю над значними площами у південних та східних областях і зниженням світових цін на аграрну продукцію.

Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність поступово скорочували свою частку з 10,8 % у 2015 році (150,8 млрд грн) до 7,2 % у 2023 році (323,3 млрд грн). Абсолютне зростання становило 114,4 %, що нижче за середнє по економіці (219,9 %). Сектор інформації та телекомунікацій зберіг відносно стабільну частку на рівні 4,1–5,6 %, при цьому абсолютний обсяг доданої вартості зріс у 3,5 раза – із 57,1 млрд грн до 199,5 млрд грн.

Найвищі темпи зростання за 2015–2023 роки продемонстрував сектор охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – зростання у 19,6 раза (з 6,6 млрд грн до 129,6 млрд грн), а його частка зросла з 0,5 % до 2,9 %. Це значною мірою пов'язано з розгортанням медичної реформи та збільшенням фінансування медичних закладів через Національну службу здоров'я України, особливо у 2019–2020 роках. Фінансова та страхова діяльність також продемонструвала стрімке зростання – у 9,5 раза (з 13,1 млрд грн до 124,4 млрд грн), збільшивши частку з 0,9 % до 2,8 %.

Дані про розподіл доданої вартості за групами підприємств відповідно до кількості зайнятих працівників доступні починаючи з 2017 року і підтверджують тенденції, виявлені при аналізі розмірних категорій. У 2017 році підприємства з кількістю зайнятих 250 осіб і більше формували 48,8 % загальної доданої

вартості (1 102,7 млрд грн). До 2023 року їхня частка знизилася до 38,2 % (1 705,7 млрд грн), хоча в абсолютному вимірі зростання становило 54,7 %.

Рис. 3. Секторальна структура доданої вартості: порівняння 2015 та 2023 рр., %

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України

Натомість підприємства з мінімальною кількістю зайнятих (до 9 осіб) збільшили свою частку з 16,6 % у 2017 році (373,7 млрд грн) до 24,7 % у 2023 році (1 104,6 млрд грн). Абсолютний приріст становив 195,6 %, що майже утричі перевищує темп зростання найбільших підприємств. Група підприємств із 10–49 зайнятими також зміцнила позиції: їхня частка зросла з 14,3 % до 20,3 %, а абсолютний обсяг – із 323,3 млрд грн до 905,0 млрд грн.

Підприємства із 50–249 зайнятими працівниками демонстрували відносну стабільність із поступовим зниженням частки з 20,3 % у 2017 році до 16,8 % у 2023 році, хоча абсолютний обсяг доданої вартості зріс із 457,7 млрд грн до 751,9 млрд грн (на 64,3 %). Таким чином, перерозподіл відбувався переважно від найбільших підприємств до найменших, що може свідчити як про розвиток підприємницької ініціативи, так і про подрібнення бізнесу під тиском кризових обставин.

Додана вартість за кількістю зайнятих працівників, 2017–2023 рр., млрд грн

Група	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2017, %	2023, %
До 9 осіб	373,7	449,8	588,1	769,0	1 058,7	877,6	1 104,6	16,6	24,7
10–49 осіб	323,3	385,7	518,8	486,6	735,1	788,8	905,0	14,3	20,3
50–249 осіб	457,7	489,7	538,8	555,9	722,5	641,8	751,9	20,3	16,8
250+ осіб	1 102,7	1 185,4	1 327,9	1 329,3	1 915,1	1 365,4	1 705,7	48,8	38,2

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики

України

Додаткову аналітичну інформацію надає розподіл доданої вартості за обсягами реалізованої продукції (дані доступні з 2020 року). У 2020 році підприємства з обсягом реалізації до 1 млн євро формували 24,1 % загальної доданої вартості, проте до 2023 року ця частка знизилася до 13,6 %. Натомість підприємства із реалізацією від 50 до 200 млн євро збільшили свою частку з 11,2 % до 15,3 %, а найбільші підприємства (від 200 млн євро і більше) – коливалися в межах 22,1–32,5 %. Це засвідчує, що концентрація доданої вартості серед найбільших за обсягом реалізації підприємств зберігається, хоча й зазнає помітних коливань залежно від макроекономічної кон'юнктури.

Два кризові епізоди – пандемія COVID-19 у 2020 році та повномасштабне вторгнення у 2022 році – мали принципово різний вплив на формування доданої вартості. Пандемія 2020 року спричинила лише уповільнення зростання (з 18,4 % у 2019 році до 5,6 % у 2020 році), тоді як повномасштабне вторгнення призвело до абсолютного скорочення на 17,1 %. При цьому структурні наслідки двох криз теж суттєво відрізнялися.

У 2020 році найбільших відносних втрат серед великих секторів зазнала промисловість, чия додана вартість зменшилася на 5,8 % порівняно з 2019 роком (з 1 006,8 млрд грн до 948,2 млрд грн). Натомість торгівля зросла на 27,6 %, а охорона здоров'я – на 96,9 %. У 2022 році втрати розподілилися інакше: найбільше постраждали сільське господарство (–47,2 %), будівництво (–46,6 %), інформація та телекомунікації (–35,4 %) та операції з нерухомим майном (–35,6

%). Торгівля знову виявилася стійкою – зросла на 23,8 %, а фінансовий сектор залишився практично стабільним (+0,6 %).

У 2023 році відновлення охопило більшість секторів. Найвищі темпи відновлення продемонструвала фінансова та страхова діяльність (+58,6 %), торгівля (+34,9 %), професійна, наукова та технічна діяльність (+31,3 %) та інформація і телекомунікації (+26,8 %). Єдиним великим сектором, де спад тривав, було сільське господарство (–11,5 %), що свідчить про довготривалий характер наслідків війни для аграрного сектору.

Аналіз за розмірними категоріями засвідчує, що великі підприємства зазнали у 2022 році скорочення на 32,4 % (з 1 502,1 млрд грн до 1 015,0 млрд грн), тоді як середні – лише на 2,5 % (з 1 696,4 млрд грн до 1 654,0 млрд грн). Малі підприємства скоротили додану вартість на 18,5 %, а мікропідприємства – на 44,1 %. Така диференціація пояснюється тим, що великі та мікропідприємства мали вищу концентрацію на територіях, що зазнали безпосереднього впливу бойових дій, тоді як середній бізнес продемонстрував більшу географічну та секторальну диверсифікацію.

Характерно, що у секторальному розрізі торгівля виявила виняткову стійкість, зберігши висхідну динаміку навіть у кризовому 2022 році. Розмірна структура торгівлі при цьому зазнала суттєвих змін: якщо у 2015 році великі торговельні підприємства формували 35,4 % секторальної доданої вартості (114,4 млрд грн), то у 2023 році їхня частка становила лише 19,3 % (331,5 млрд грн). Натомість малі торговельні підприємства збільшили свою частку з 23,4 % (75,6 млрд грн) до 37,7 % (646,8 млрд грн), що підтверджує роль малого бізнесу як рушійної сили розвитку торговельного сектору. У промисловості ситуація протилежна: великі промислові підприємства зберігали домінуючу роль – їхня частка хоч і знизилася з 59,9 % у 2015 році до 47,8 % у 2023 році, залишалася найбільшою серед усіх розмірних категорій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дозволило виявити низку важливих структурних зрушень у формуванні доданої

вартості за витратами виробництва в Україні протягом 2015–2023 років. Загальний обсяг доданої вартості суб'єктів господарювання збільшився у 3,2 раза – з 1 396,3 млрд грн у 2015 році до 4 467,1 млрд грн у 2023 році, що свідчить про номінальне розширення економічної бази попри дві масштабні кризи.

Встановлено, що за розмірними категоріями підприємств відбувся значний перерозподіл. Частка великих підприємств у формуванні доданої вартості знизилася з 41,9 % до 29,5 %, тоді як середні підприємства стали домінуючою категорією з часткою 42,3 % у 2023 році. Малі підприємства збільшили свою частку з 19,4 % до 28,2 %. Ця тенденція відображає поступову демонополізацію та диверсифікацію підприємницького сектору.

Секторальний аналіз виявив домінуючу роль торгівлі, частка якої зросла з 23,1 % до 38,4 %, що перетворило її на найбільший за доданою вартістю сектор економіки, випередивши промисловість. Частка промисловості водночас скоротилася з 35,4 % до 28,2 %. Це свідчить про продовження тренду деіндустріалізації, що потребує особливої уваги з боку промислової політики держави.

Повномасштабне вторгнення 2022 року справило асиметричний вплив на різні сектори та категорії підприємств. Найбільших втрат зазнали сільське господарство (–47,2 %), будівництво (–46,6 %) та великі підприємства (–32,4 %). Водночас торгівля продовжувала зростання (+23,8 %), а фінансовий сектор залишався стабільним. Ця асиметрія визначила структурні зрушення, що мають довгостроковий характер.

Аналіз за кількістю зайнятих працівників підтвердив тенденцію до перерозподілу на користь дрібних підприємств. Частка підприємств із зайнятістю до 9 осіб зросла з 16,6 % у 2017 році до 24,7 % у 2023 році, тоді як частка найбільших підприємств (250+ зайнятих) знизилася з 48,8 % до 38,2 %. Це може відображати як позитивний розвиток малого підприємництва, так і вимушене подрібнення бізнесу внаслідок кризових обставин.

Серед перспектив подальших досліджень слід виділити необхідність поглибленого аналізу з урахуванням регіонального розрізу, оскільки агреговані дані по Україні маскують значну територіальну нерівномірність. Важливим напрямом є також дослідження реальної динаміки доданої вартості з урахуванням дефлятора, що дозволить оцінити реальне, а не номінальне зростання.

Окрім того, перспективним є порівняльний аналіз структурних зрушень в Україні та країнах Центральної та Східної Європи, які також проходили через процеси трансформації. Доцільним буде дослідження впливу податкової політики та регуляторного середовища на перерозподіл доданої вартості між секторами та розмірними категоріями підприємств, а також аналіз продуктивності праці через співставлення обсягів доданої вартості з кількістю зайнятих у розрізі секторів.

Список використаних джерел

1. Брюховецька Н. Ю., Іваненко Л. В. Оцінювання людського капіталу та доданої вартості підприємств: теорія та практика : монографія. 2020. URL: https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/4355/1/2020-monohrafiya_briukhovetskaia_yvanenko_2020_compressed.pdf
2. Філоненко М. М. Управління формуванням витрат підприємства та оптимізація їх структури. 2026. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/21693/1/MP_Філоненко.pdf
3. Яворська Н. П., Коріньовський В. В. Підходи до удосконалення формування доданої вартості підприємства. Grail of Science. 2024. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9fd0afe1-6775-43fc-8aef-e84805fd0657/content>
4. Balabash O., Shyshkin A. Розробка стратегії розвитку підприємства на засадах удосконалення ланцюга формування доданої вартості. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. 2021. Вип. 35. С. 31–38.

5. Кравчук І. А. Методологічні основи формування доданої вартості продукції. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2017. № 1. С. 70–75.

6. Абдула О. Методи оптимізації ланцюга створення вартості на підприємстві в умовах глобальних трансформацій світового господарства. Економіка та суспільство. 2025. Вип. 82. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/7358/7314>

7. Довгань Л. П., Сурженко А. В. Оцінка вартості бізнесу в умовах впровадження вартісно-орієнтованого управління фінансами підприємств. Економічний вісник університету. 2017. Вип. 33(1). С. 293–302.

8. Боднар О. В. Теоретико-методичні основи формування доданої вартості. 2017. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/bitstreams/16ba852c-39d6-476b-9b1c-15e0ff89c241/download>

9. Семенко Т. М. Податок на додану вартість як економічна категорія. Ефективна економіка. 2011. № 4. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

10. Шевчук Н. В. Сучасні моделі оцінювання доданої вартості підприємства. Стратегія економічного розвитку України. 2014. Вип. 35. С. 271–277.